

รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน: กรอบงาน กลยุทธ์ และมุมมองระดับโลก Models of Community Self-Reliance: Frameworks, Strategies, and Global Perspectives

วัชรภรณ์ จันทนุกุล^{1*}, สมบูรณ์ แก้วลมัย² และ สันญา เคนาภูมิ³

Watcharaporn Jantanukul^{1*}, Somboon Kaewlamai² and Sanya Kenaphoom³

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี; Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

²คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม; Expert Committee of Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.

³คณะรัฐศาสตร์และการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม; Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.

*Corresponding Author; e-mail : chomchob49@gmail.com

DOI : 10.14456/ajfld.2025.8

Received : : December 16, 2024; Revised : February 10, 2025; Accepted : February 28, 2025

บทคัดย่อ

แนวคิดหลักในการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง บทความวิจารณ์นี้ใช้ข้อมูลจากการวิจัยสหวิทยาการและกรณีศึกษาในระดับโลกเพื่อศึกษากรอบทฤษฎี โมเดล และกลวิธีที่สนับสนุนการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยพิจารณาถึงกรอบแนวคิดสำคัญต่างๆ เช่น โครงการในชุมชน พันธมิตรความร่วมมือ และกลยุทธ์การดำรงชีพอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่ประสิทธิภาพในการทำงานในสภาพแวดล้อมต่างๆ นอกจากนี้ บทความยังกล่าวถึงวิธีการสร้างชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ โดยเน้นที่การสนับสนุนจากรัฐบาล การใช้ทรัพยากร และการสร้างขีดความสามารถ นอกเหนือจากการพัฒนาและแนวโน้มใหม่ๆ ในอุตสาหกรรมแล้ว ยังครอบคลุมถึงปัญหาต่างๆ เช่น ข้อจำกัดในการบริหาร การขาดแคลนทรัพยากร และความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม บทความวิจารณ์นี้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงาน และผู้นำชุมชน เพื่อปรับปรุงการพึ่งพาตนเองและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุม โดยเปรียบเทียบวิธีการและบทเรียนที่เรียนรู้จากทั่วโลก

คำสำคัญ: รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน, กรอบการทำงาน, กลยุทธ์, มุมมองระดับโลก

Abstract

A key idea in promoting sustainable development is community self-reliance, which gives local communities the ability to handle their own socioeconomic and environmental problems. Using information from interdisciplinary research and global case studies, this review article investigates the theoretical frameworks, models, and tactics that support

Citation : Jantanukul, W., Kaewlamai, S., & Kenaphoom, S. (2025). Models of Community Self-Reliance: Frameworks, Strategies, and Global Perspectives. *Administrative Journal for Local Development*, 4(1), 103–116. <https://doi.org/10.14456/ajfld.2025.8>

community self-reliance. It looks at important paradigms such as community-based projects, cooperative alliances, and sustainable livelihood strategies, emphasizing how well they work in various settings. The article also discusses methods for creating self-sufficient communities, with a focus on governmental support, resource use, and capacity-building. Along with new developments and trends in the industry, issues including governance restrictions, resource scarcity, and socioeconomic inequality are covered. This review offers practical suggestions for policymakers, practitioners, and community leaders to improve self-reliance and promote sustainable, inclusive development by comparing methods and lessons learned across the globe.

Keywords: Models of Community Self-Reliance, Frameworks, Strategies, Global Perspectives

บทนำ

ความสำคัญของการพึ่งพาตนเองของชุมชนเพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความท้าทายระดับโลกร่วมสมัย ในทางสังคม ชุมชนที่พึ่งพาตนเองส่งเสริมการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม และการดำเนินการร่วมกัน ซึ่งมีความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ความยากจน ความไม่เท่าเทียม และการกีดกันทางสังคม (Pretty, 2003) ในทางเศรษฐกิจ การพึ่งพาตนเองทำให้ชุมชนสามารถสร้างเศรษฐกิจในท้องถิ่น ลดการพึ่งพาสถานภายนอก และเพิ่มความสามารถในการรับมือวิกฤตทางการเงิน (Adger, 2000) ในด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่พึ่งพาตนเองมักจะมีส่วนร่วมในแนวทางที่ยั่งยืน โดยใช้ประโยชน์จากความรู้พื้นเมืองและทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อบรรเทาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Folke et al., 2005) ในบริบทนี้ การทำความเข้าใจและส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและการสร้างสังคมที่มีความยืดหยุ่น

การพึ่งพาตนเองของชุมชนหมายถึงความสามารถของชุมชนในการระดมทรัพยากรภายใน ทักษะ และเครือข่ายเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกให้น้อยที่สุด (Berkas & Ross, 2013) แนวคิดนี้เน้นที่ความสามารถในการฟื้นตัว การเสริมพลังให้กับท้องถิ่น และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งเสริมความสามารถของบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาและสร้างโอกาสด้วยตนเอง เมื่อชุมชนเผชิญกับความท้าทายที่หลากหลาย เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และโลกาภิวัตน์ การพึ่งพาตนเองจึงกลายมาเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญเพื่อให้แน่ใจว่าจะมีความยั่งยืนในระยะยาวและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Chaskin, 2001)

วัตถุประสงค์หลักของการบทความนี้คือการสำรวจและสังเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์ที่มีอยู่ของการพึ่งพาตนเองของชุมชนเพื่อระบุแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดและข้อมูลเชิงลึกที่ดำเนินการได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจกรอบการทำงานที่รองรับการพึ่งพาตนเองอย่างครอบคลุม และประเมินการประยุกต์ใช้กรอบการทำงานเหล่านี้ในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ การทบทวนยังมุ่งเป้าไปที่การแก้ไขช่องว่างในเอกสารโดยนำเสนอการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบของความคิดริเริ่มในการพึ่งพาตนเองที่ประสบความสำเร็จทั่วโลก โดยเน้นย้ำถึงความเกี่ยวข้องของความคิดริเริ่มเหล่านี้สำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาชุมชน

Citation : วัชรภรณ์ จันทกุล, สมบูรณ์ แก้วลัมย์, และ สัญญา เคนาภูมิ. (2568). รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน: กรอบงาน กลยุทธ์

และมุมมองระดับโลก. *Administrative Journal for Local Development*, 4(1), 103–116.
<https://doi.org/10.14456/ajfld.2025.8>

กรอบทฤษฎีสำหรับการพึ่งพาตนเองของชุมชน

1. วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดการพึ่งพาตนเอง

แนวคิดการพึ่งพาตนเองได้รับการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเวลาผ่านไป โดยสะท้อนถึงบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ในช่วงแรก การพึ่งพาตนเองมีรากฐานมาจากเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง โดยเน้นที่การผลิตและการบริโภคในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน (Gandhi, 1945) ในช่วงหลังอาณานิคม การพึ่งพาตนเองได้กลายเป็นศูนย์กลางของวาทกรรมการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นกลยุทธ์ในการลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างประเทศและส่งเสริมอำนาจอธิปไตยของชาติ (Nyerere, 1968) ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา โฟกัสของการพึ่งพาตนเองได้ขยายออกไปครอบคลุมถึงเป้าหมายที่กว้างขึ้น รวมถึงความสามารถในการฟื้นตัวจากภาวะช็อกของโลก การเสริมพลังชุมชน และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับความท้าทายร่วมสมัย เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและโลกาภิวัตน์ (Chambers & Conway, 1992)

2. ทฤษฎีหลักที่สนับสนุนโมเดลการพึ่งพาตนเองของชุมชน

2.1 การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ทฤษฎีการพัฒนาอย่างยั่งยืนเน้นที่การสร้างสมดุลระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้แน่ใจว่าจะมีความอยู่ดีมีสุขในระยะยาว (Brundtland Commission, 1987) ในบริบทนี้ โมเดลการพึ่งพาตนเองของชุมชนสอดคล้องกับหลักการของความยั่งยืนโดยส่งเสริมแนวทางปฏิบัติในท้องถิ่นที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการฟื้นตัวจากความปั่นป่วนภายนอก (Elkington, 1998)

2.2 ทฤษฎีทุนทางสังคม

ทฤษฎีทุนทางสังคมเน้นย้ำถึงความสำคัญของเครือข่าย ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานในการส่งเสริมการกระทำร่วมกันและความร่วมมือภายในชุมชน (Putnam, 1995) ชุมชนที่มีทุนทางสังคมที่แข็งแกร่งจะพร้อมกว่าในการระดมทรัพยากร แก้ปัญหาของส่วนรวม และบรรลุการพึ่งพาตนเองโดยใช้ประโยชน์จากการเชื่อมโยงทางสังคมและความไว้วางใจ

2.3 ทฤษฎีความยืดหยุ่น

ทฤษฎีความยืดหยุ่นซึ่งมีรากฐานมาจากนิเวศวิทยา ศึกษาว่าระบบปรับตัวและเจริญเติบโตได้อย่างไรเมื่อเผชิญกับความปั่นป่วน (Holling, 1973) เมื่อนำไปใช้กับชุมชน ทฤษฎีนี้จะเน้นที่ความสามารถในการดูดซับแรงกระแทก จัดระเบียบใหม่ และดำเนินการต่อไป ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความคิดริเริ่มในการพึ่งพาตนเอง

2.4 ทฤษฎีการเสริมอำนาจ

ทฤษฎีการเสริมอำนาจมุ่งเน้นไปที่การเปิดโอกาสให้บุคคลและชุมชนควบคุมชีวิตและการตัดสินใจของตนเอง ส่งเสริมความเป็นอิสระและการกำหนดชะตากรรมของตนเอง (Zimmerman, 2000) แบบจำลองการพึ่งพาตนเองมักผสานการเสริมอำนาจเข้าด้วยกันเป็นวิธีการสร้างศักยภาพและลดการพึ่งพา

3. มุมมองสหวิทยาการเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง

Citation : Jantanukul, W., Kaewlamai, S., & Kenaphoom, S. (2025). Models of Community Self-Reliance: Frameworks, Strategies, and Global Perspectives. *Administrative Journal for Local Development*, 4(1), 103–116. <https://doi.org/10.14456/ajfld.2025.8>

การพึ่งพาตนเองของชุมชนนั้นโดยเนื้อแท้แล้วเป็นสหวิทยาการ โดยได้รับข้อมูลเชิงลึกจาก เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม และรัฐศาสตร์

3.1 เศรษฐศาสตร์มีส่วนสนับสนุนกรอบงานสำหรับการทำความเข้าใจการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น และการจัดสรรทรัพยากร

3.2 สังคมวิทยาเน้นย้ำถึงบทบาทของโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ และพลวัตทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการดำเนินการร่วมกัน

3.3 วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมให้ข้อมูลแนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนซึ่งมีความสำคัญต่อการพึ่งพาตนเอง

3.4 รัฐศาสตร์ตรวจสอบโครงสร้างและนโยบายการกำกับดูแลที่เอื้อหรือขัดขวางความคิดริเริ่มในการพึ่งพาตนเอง

แนวทางสหวิทยาการนี้รับประกันว่าการพึ่งพาตนเองไม่เพียงแต่ถูกเข้าใจในฐานะเป้าหมายทางเศรษฐกิจหรือสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบองค์รวมสำหรับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนและครอบคลุมอีกด้วย

รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน

1. ภาพรวมของรูปแบบที่แพร่หลาย

1.1 โครงการระดับรากหญ้า: การพัฒนาที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน

โครงการระดับรากหญ้านั้นเน้นการดำเนินการในท้องถิ่นที่ชุมชนเป็นผู้นำเพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนา รูปแบบเหล่านี้อาศัยสมาชิกในชุมชนในการระบุปัญหา คิดหาทางแก้ไข และดำเนินโครงการ โดยมักจะใช้ทรัพยากรและความรู้ในท้องถิ่นเป็นข้อได้เปรียบ ความพยายามระดับรากหญ้าส่งเสริมการเสริมอำนาจและความเป็นเจ้าของในหมู่ผู้เข้าร่วม ซึ่งช่วยเพิ่มความยั่งยืนและความเกี่ยวข้องของผลลัพธ์ (Mansuri & Rao, 2013) โครงการดังกล่าวมีประสิทธิผลโดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น เช่น การบรรเทาความยากจน การศึกษา และการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ที่ถูกกละเลย

1.2 รูปแบบความร่วมมือ: ความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน รัฐบาล และภาคเอกชน

รูปแบบความร่วมมือจะผสมผสานความเชี่ยวชาญ ทรัพยากร และอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายราย รวมถึงองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) หน่วยงานของรัฐ และผู้ดำเนินการในภาคเอกชน แนวทางนี้ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างนโยบายจากบนลงล่างและโครงการจากล่างขึ้นบน รัฐบาลสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยผ่านนโยบายและโครงสร้างพื้นฐาน องค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุนความเชี่ยวชาญด้านเทคนิคและเงินทุน และหน่วยงานเอกชนเสนอโซลูชันที่สร้างสรรค์และการเข้าถึงตลาด ความร่วมมือเหล่านี้ขยายผลกระทบของความคิดริเริ่มในการพึ่งพาตนเองในขณะที่รับรองการระดมทรัพยากรที่กว้างขึ้น (Koch, 2020)

1.3 แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน: การสร้างสมดุลระหว่างความต้องการทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (SLA) เน้นการเพิ่มขีดความสามารถ สิทธิพล และกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับบุคคลและชุมชนในการดำรงชีวิต แนวทางนี้ใช้มุมมองแบบองค์รวมโดยบูรณาการมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของการพัฒนา (Scoones, 1998) SLA สนับสนุนให้ชุมชนกระจาย

Citation : วัชรภรณ์ จันทกุล, สมบูรณ์ แก้วลมัย, และ สัญญา เคนาภูมิ. (2568). รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน: กรอบงาน กลยุทธ์

และมุมมองระดับโลก. *Administrative Journal for Local Development*, 4(1), 103–116. <https://doi.org/10.14456/ajfld.2025.8>

แหล่งที่มาของรายได้ นำแนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนมาใช้ และสร้างความยืดหยุ่นต่อแรงกระแทกภายนอก แนวทางนี้ใช้กันอย่างแพร่หลายในโครงการพัฒนาชนบทและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนระดับโลก (SDGs)

2. กรณีศึกษาของโมเดลที่ประสบความสำเร็จจากบริบทที่หลากหลาย

2.1 โครงการระดับรากหญ้า: Barefoot College ประเทศอินเดีย

Barefoot College เป็นองค์กรระดับรากหญ้าในอินเดียที่ฝึกอบรมสตรีในชนบท ซึ่งมักมีการศึกษาระดับพื้นฐานเพียงเล็กน้อย ให้เป็นวิศวกรด้านพลังงานแสงอาทิตย์ ช่างฝีมือ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โครงการนี้ช่วยให้ชุมชนต่างๆ สามารถจัดการกับความต้องการด้านพลังงานและการดำรงชีพได้ ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน (Roy, 2012)

2.2 โมเดลความร่วมมือ: โครงการ Bolsa Família ของบราซิล

โครงการ Bolsa Família เป็นโครงการโอนเงินที่มีเงื่อนไขที่นำโดยรัฐบาล ซึ่งทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่นและกลุ่มชุมชน โครงการนี้ช่วยลดความยากจนและส่งเสริมการพึ่งพาตนเองโดยเชื่อมโยงความช่วยเหลือทางการเงินกับความต้องการด้านการศึกษาและการดูแลสุขภาพ ซึ่งช่วยให้ชุมชนได้รับประโยชน์ในระยะยาว (Soares et al., 2010)

2.3 แนวทางการดำรงชีพที่ยั่งยืน: โครงการป่าชุมชนของเนปาล

โครงการป่าชุมชนของเนปาลช่วยให้ชุมชนในท้องถิ่นสามารถจัดการและได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ โดยการสร้างสมดุลระหว่างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจกับเป้าหมายการอนุรักษ์ โปรแกรมดังกล่าวได้ปรับปรุงคุณภาพชีวิต ลดการตัดไม้ทำลายป่า และเสริมสร้างโครงสร้างการบริหารท้องถิ่น (Acharya, 2002)

ภาพที่ 1 รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชน

กรณีศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่หลากหลายสามารถรับมือกับความท้าทายทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร นอกจากนี้ กรณีศึกษายังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการปรับวิธีการให้เหมาะกับบริบทเฉพาะของชุมชนเพื่อให้บรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุม

กลยุทธ์ในการสร้างชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

1. การสร้างศักยภาพและการพัฒนาทักษะ

การสร้างศักยภาพเป็นกลยุทธ์พื้นฐานในการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้ทักษะ ความรู้ และเครื่องมือที่จำเป็นแก่บุคคลและกลุ่มต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและความท้าทายของตนเอง ซึ่งรวมถึงการฝึกอบรมทางเทคนิค โปรแกรมการศึกษา และโครงการพัฒนาความเป็นผู้นำที่ปรับให้เข้ากับบริบทในท้องถิ่น การสร้างศักยภาพช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสรรค์นวัตกรรม และรักษาโครงการพัฒนาต่างๆ ไว้ได้ในระยะยาว (Eade, 1997) ตัวอย่างเช่น โครงการฝึกอบรมที่เน้นด้านเกษตรกรรม พลังงานหมุนเวียน หรือผู้ประกอบการได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชนบทและผู้ด้อยโอกาสได้ (Nambiar & Raj, 2020)

2. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นและความรู้ของชนพื้นเมือง

ทรัพยากรในท้องถิ่นและความรู้ของชนพื้นเมืองเป็นทรัพย์สินที่สำคัญสำหรับการพึ่งพาตนเอง ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางปฏิบัติทางวัฒนธรรม และระบบความรู้แบบดั้งเดิมที่ชุมชนได้พัฒนามาหลายชั่วอายุคน กลยุทธ์ที่ให้ความสำคัญกับสินทรัพย์เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมความยั่งยืนและความคุ้มค่าในขณะที่เคารพอัตลักษณ์ของชุมชน (Berkes, 2009) ตัวอย่างเช่น ในภาคเกษตรกรรม แนวทางปฏิบัติของชนพื้นเมือง เช่น การหมุนเวียนพืชผลและการทำเกษตรอินทรีย์ช่วยเพิ่มความมั่นคงทางอาหารและลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก การใช้ทรัพยากรเหล่านี้ไม่เพียงแต่เสริมสร้างการพึ่งพาตนเองเท่านั้น แต่ยังช่วยรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและมรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย

3. การส่งเสริมเครือข่ายสังคมและการดำเนินการร่วมกัน

เครือข่ายสังคมและการดำเนินการร่วมกันมีบทบาทสำคัญในการระดมทรัพยากรของชุมชน การแบ่งปันความรู้ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ชุมชนที่มีทุนทางสังคมที่แข็งแกร่งสามารถจัดระเบียบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สร้างความไว้วางใจ และส่งเสริมความร่วมมือ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพึ่งพาตนเอง (Putnam, 1995) กลยุทธ์ในการเสริมสร้างเครือข่ายสังคม ได้แก่ การจัดตั้งสหกรณ์ กลุ่มช่วยเหลือตนเอง และองค์กรในชุมชน หน่วยงานเหล่านี้ช่วยให้สามารถตัดสินใจร่วมกันและรวบรวมทรัพยากรได้ ช่วยเพิ่มความสามารถของชุมชนในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน การดำเนินการร่วมกันยังช่วยสนับสนุนการผลักดันการเปลี่ยนแปลงนโยบายและการสนับสนุนจากภายนอกเมื่อจำเป็น

4. การสนับสนุนนโยบายและการกำกับดูแลสำหรับโครงการพึ่งพาตนเอง

กรอบนโยบายและโครงสร้างการกำกับดูแลมีอิทธิพลอย่างมากต่อความสำเร็จของโครงการพึ่งพาตนเองของชุมชน รัฐบาลและผู้กำหนดนโยบายสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยได้โดยการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน จัดหาแรงจูงใจทางการเงิน และรับรองการเข้าถึงทรัพยากรและบริการอย่างเท่าเทียมกัน นโยบายที่สนับสนุนการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของชุมชน และความโปร่งใสส่งเสริมการตัดสินใจและการรับผิดชอบในระดับท้องถิ่น (Ostrom, 1990) นอกจากนี้ ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลท้องถิ่น

Citation : วัชรภรณ์ จันทกุล, สมบูรณ์ แก้วลมัย, และ สัญญา เคนาภูมิ. (2568). รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน: กรอบงาน กลยุทธ์

และ ม ม ม อ ง ร ะ ตั บ โ ล ก . Administrative Journal for Local Development, 4(1), 103–116.
<https://doi.org/10.14456/ajfld.2025.8>

องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาคเอกชนสามารถให้ความเชี่ยวชาญทางเทคนิค เงินทุน และการเข้าถึงตลาดแก่ชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้

ภาพที่ 2 กลยุทธ์สำหรับชุมชนที่ยั่งยืน

ความท้าทายและข้อจำกัด

1. อุปสรรคทางเศรษฐกิจและสังคม

อุปสรรคทางเศรษฐกิจและสังคมมักขัดขวางความสำเร็จของโครงการพึ่งพาตนเองของชุมชน

1.1 อุปสรรคทางเศรษฐกิจและสังคม: การเข้าถึงการศึกษา การดูแลสุขภาพ และโอกาสในการจ้างงานที่จำกัดทำให้ชุมชนไม่สามารถระดมทรัพยากรและสนับสนุนความพยายามในการพัฒนาได้ ความยากจน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ถูกกละเลยและชนบท ทำให้การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเพิ่มมากขึ้น (Narayan et al., 2000)

1.2 อุปสรรคทางการเมือง: การปกครองที่ไม่มั่นคง การทุจริต และการขาดเจตจำนงทางการเมืองทำลายโครงการพึ่งพาตนเอง นโยบายที่สนับสนุนการรวมอำนาจมักจำกัดการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาจากบนลงล่างที่ขัดขวางการเสริมอำนาจให้กับรากหญ้า (Mansuri & Rao, 2013)

อุปสรรคเหล่านี้เด่นชัดโดยเฉพาะในบริบทที่ชุมชนขาดการเป็นตัวแทนในกระบวนการกำหนดนโยบายหรือเผชิญกับการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม

2. ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมเป็นข้อจำกัดที่สำคัญต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน

2.1 ข้อจำกัดด้านทรัพยากร: ชุมชนมักขาดเงินทุน โครงสร้างพื้นฐาน และเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่จำเป็นในการสนับสนุนโครงการพึ่งพาตนเอง ในสภาพแวดล้อมที่มีทรัพยากรน้อย การแข่งขันเพื่อชิงทรัพยากรที่มีจำกัดอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและการไม่มีประสิทธิภาพ (Chambers & Conway, 1992)

2.2 ความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม: การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การตัดไม้ทำลายป่า และการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติคุกคามความยั่งยืนของแหล่งทำกินในท้องถิ่นโดยตรง ตัวอย่างเช่น ชุมชนที่ต้องพึ่งพาการเกษตรต้องเผชิญกับรูปแบบสภาพอากาศที่คาดเดาไม่ได้และความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ลดลง ซึ่งบั่นทอนความพยายามในการบรรลุความมั่นคงทางอาหารและการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ (Adger, 2000)

3. ความไม่เท่าเทียมกันภายในชุมชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและผลลัพธ์

ความไม่เท่าเทียมกันภายในชุมชน เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ วัยรุ่น ชนพื้นเมือง หรือสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมและการกระจายผลประโยชน์จากโครงการพึ่งพาตนเอง

3.1 ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ: ถึงแม้ว่าผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน แต่ผู้หญิงมักถูกแยกออกจากระบวนการตัดสินใจและการเข้าถึงทรัพยากร ทำให้การมีส่วนร่วมสนับสนุนและผลประโยชน์ของพวกเขาลดลง (Kabeer, 2005)

3.2 ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม: สมาชิกชุมชนที่ร่ำรวยหรือมีอิทธิพลมากกว่าอาจครอบงำการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากร ทำให้กลุ่มที่มีสิทธิพิเศษน้อยกว่าถูกละเลย (Hickey & Mohan, 2004)

ความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวทำให้ความสามัคคีและศักยภาพร่วมกันที่จำเป็นต่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนลดน้อยลง ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น

ภาพที่ 3 ความท้าทายและข้อจำกัดในการพัฒนาชุมชน

มุมมองระดับโลกและบทเรียนที่ได้รับ

1. การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบของโมเดลการพึ่งพาตนเองในแต่ละภูมิภาค

โมเดลการพึ่งพาตนเองของชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างมากในแต่ละภูมิภาค ซึ่งสะท้อนถึงความแตกต่างในบริบททางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

1.1 เอเชีย: ในประเทศต่างๆ เช่น อินเดียและเนปาล โครงการระดับรากหญ้าและที่นำโดยชุมชนเน้นที่ใช้ประโยชน์จากความรู้พื้นเมืองและทรัพยากรในท้องถิ่น โปรแกรมต่างๆ เช่น โครงการป่าชุมชนของเนปาลแสดงให้เห็นว่าการจัดการแบบมีส่วนร่วมสามารถบรรลุเป้าหมายทั้งด้านการอนุรักษ์และการดำรงชีพได้อย่างไร (Acharya, 2002)

1.2 แอฟริกา: โมเดลการพึ่งพาตนเองจำนวนมากในประเทศต่างๆ ในแอฟริกาเน้นที่การแก้ไขปัญหาความยากจนและความมั่นคงด้านอาหารผ่านการเกษตรที่ยั่งยืนและการทำฟาร์มแบบสหกรณ์ ตัวอย่างเช่น โครงการ Productive Safety Net ของเอธิโอเปียผสมผสานความช่วยเหลือด้านอาหารเข้ากับการสร้างงานที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและการพึ่งพาตนเอง (Berhane et al., 2014)

1.3 ละตินอเมริกา: โมเดลความร่วมมือมีความโดดเด่น โดยรัฐบาลมักจะร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น โปรแกรมโอนเงินตามเงื่อนไข Bolsa Familia ของบราซิลบูรณาการการคุ้มครองทางสังคมเข้ากับการเสริมพลังชุมชนเพื่อสร้างความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน (Soares et al., 2010)

1.4 ประเทศตะวันตก: ในประเทศที่มีรายได้สูง ความคิดริเริ่มในการพึ่งพาตนเองมักเน้นที่การส่งเสริมเครือข่ายทางสังคมและตอบสนองความต้องการในท้องถิ่นผ่านการเป็นอาสาสมัครและองค์กรในชุมชน ดังที่เห็นได้จากโปรแกรมฟื้นฟูชนบทในสหรัฐอเมริกาและยุโรป (Flora & Flora, 2013)

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเหล่านี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปรับกลยุทธ์การพึ่งพาตนเองให้เหมาะสมกับความท้าทายและโอกาสเฉพาะตัวของแต่ละภูมิภาค

2. บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศในการส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง

องค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองผ่านเงินทุน การสร้างขีดความสามารถ และการสนับสนุนทางเทคนิค

2.1 สหประชาชาติ: โปรแกรมต่างๆ เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของ UNDP เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพึ่งพาตนเองของชุมชนในการบรรลุเป้าหมายระดับโลก เช่น การขจัดความยากจนและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (สหประชาชาติ, 2015)

2.2 ธนาคารโลก: ธนาคารโลกสนับสนุนโครงการพัฒนาที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนซึ่งช่วยส่งเสริมการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากร ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในระยะยาว (Mansuri & Rao, 2013)

2.3 องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรพหุภาคี: องค์กรต่างๆ เช่น CARE International และ Oxfam มุ่งเน้นที่การเสริมพลังให้กับชุมชนที่ถูกกลืนผ่านความคิดริเริ่มที่เสริมสร้างทักษะ ปรับปรุงการเข้าถึงทรัพยากร และส่งเสริมการดำเนินการร่วมกัน

แม้ว่าองค์กรเหล่านี้มักจะเป็นตัวเร่งให้เกิดความคิดริเริ่มในการพึ่งพาตนเอง แต่ความสำเร็จของพวกเขาก็ขึ้นอยู่กับการจัดแนวทางให้สอดคล้องกับบริบทในท้องถิ่นและส่งเสริมความเป็นเจ้าของของชุมชน

3. แนวโน้มและนวัตกรรมใหม่ๆ ในการพึ่งพาตนเองของชุมชน

3.1 แนวทางที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี: เครื่องมือและแพลตฟอร์มดิจิทัลถูกนำมาใช้เพิ่มมากขึ้นเพื่อเพิ่มการพึ่งพาตนเอง ตัวอย่างเช่น แอปมือถือสำหรับบริการขยายการเกษตรและการรวมทางการเงินช่วยให้ชุมชนในชนบทสามารถเข้าถึงข้อมูลและตลาดได้ (Aker, 2011)

3.2 วิสาหกิจเพื่อสังคม: วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ผสมผสานหลักการทางธุรกิจเข้ากับเป้าหมายทางสังคม กำลังเกิดขึ้นเป็นแบบจำลองนวัตกรรมสำหรับการพึ่งพาตนเอง วิสาหกิจเหล่านี้มักสร้างการจ้างงานในท้องถิ่นในขณะที่ต้องรับมือกับความท้าทายเฉพาะชุมชน เช่น การเข้าถึงน้ำสะอาดหรือพลังงานราคาไม่แพง (Bornstein & Davis, 2010)

3.3 แนวทางการรับมือกับสภาพอากาศ: ชุมชนต่างๆ กำลังนำแนวทางการเกษตรที่ชาญฉลาดต่อสภาพอากาศและโซลูชันพลังงานหมุนเวียนมาใช้เพื่อเพิ่มความสามารถในการรับมือกับสภาพอากาศและลดการพึ่งพาแหล่งพลังงานภายนอก โปรแกรมเช่น Solar Sister in Africa ช่วยให้ผู้หญิงสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์พลังงานแสงอาทิตย์ได้ ส่งเสริมทั้งการเข้าถึงพลังงานและการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ (Dutta, 2019)

3.4 แบบจำลองการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม: การเน้นย้ำที่เพิ่มมากขึ้นในการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนสามารถควบคุมทรัพยากรในท้องถิ่นและกระบวนการตัดสินใจได้มากขึ้น ส่งเสริมความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบ (Ostrom, 1990)

Citation : วัชรภรณ์ จันทกุล, สมบูรณ์ แก้วลัมย์, และ สัญญา เคนาภูมิ. (2568). รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน: กรอบงาน ทฤษฎี

และ มุมมองระดับโลก. *Administrative Journal for Local Development*, 4(1), 103–116.
<https://doi.org/10.14456/ajfld.2025.8>

บทสรุป

บทความนี้เน้นย้ำถึงลักษณะหลายมิติของการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยเน้นถึงบทบาทของการพึ่งพาตนเองในการเสริมพลังให้ชุมชนสามารถจัดการกับความท้าทายทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง การวิเคราะห์กรอบทฤษฎี โมเดลที่ประสบความสำเร็จ และกรณีศึกษาในระดับโลกเผยให้เห็นว่าโครงการระดับรากหญ้า ความร่วมมือ และแนวทางการดำรงชีพอที่ยั่งยืนเป็นเส้นทางที่มีประสิทธิภาพในการบรรลุการพึ่งพาตนเอง กลยุทธ์สำคัญ เช่น การสร้างขีดความสามารถ การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด การส่งเสริมการดำเนินการร่วมกัน และการกำหนดนโยบายสนับสนุนถือเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ชุมชนต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม และความแตกต่างภายใน ซึ่งต้องมีการแทรกแซงที่ตรงเป้าหมาย

แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดและข้อมูลเชิงลึกที่ดำเนินการได้สำหรับผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงาน และผู้นำชุมชน

1. ผู้กำหนดนโยบาย:

บังคับใช้กฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายอำนาจ และการปกครองในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบ จัดสรรทรัพยากรทางการเงินและความช่วยเหลือทางเทคนิคสำหรับการสร้างศักยภาพที่ปรับให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของชุมชน

ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนสาธารณะ เอกชน และไม่แสวงหากำไร เพื่อให้แน่ใจว่ามีความยั่งยืนและนวัตกรรมในระยะยาว

2. ผู้ปฏิบัติงาน

ใช้แนวทางที่ครอบคลุมซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่ถูกละเลย เช่น ผู้หญิงและสมาชิกที่ด้อยโอกาส ในกระบวนการวางแผนและการดำเนินการ

ใช้ความรู้พื้นเมืองและทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อออกแบบโซลูชันที่ยั่งยืนและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

เสริมสร้างสายสัมพันธ์ของชุมชนผ่านเครือข่ายสังคมและองค์กรความร่วมมือเพื่อส่งเสริมการดำเนินการร่วมกันและความยืดหยุ่น

3. ผู้นำชุมชน

สนับสนุนการตัดสินใจร่วมกันและการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมเพื่อส่งเสริมความเป็นเจ้าของร่วมกันของโครงการ

แก้ไขความไม่เท่าเทียมกันภายในโดยสนับสนุนการรวมกลุ่มที่ไม่ได้รับการเป็นตัวแทนในการเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมในโครงการ

สร้างการเชื่อมต่อภายนอกกับองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานของรัฐ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ เพื่อเข้าถึงทรัพยากรและความเชี่ยวชาญเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

การประเมินผลกระทบในระยะยาว: การวิจัยควรเน้นที่การประเมินความยั่งยืนและความสามารถในการปรับขนาดของรูปแบบการพึ่งพาตนเองในช่วงเวลาที่ยาวนาน โดยระบุปัจจัยที่มีส่วนทำให้รูปแบบดังกล่าวประสบความสำเร็จ

การใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมทางเทคโนโลยี: การศึกษาวิจัยในอนาคตควรสำรวจการผสมรวมเทคโนโลยี เช่น เครื่องมือดิจิทัลและโซลูชันพลังงานหมุนเวียน เพื่อเพิ่มการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีทรัพยากรจำกัด

การเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพอากาศ: มีความจำเป็นต้องมีการวิจัยเกี่ยวกับวิธีการปรับใช้กลยุทธ์การพึ่งพาตนเองเพื่อสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่เปราะบาง

การส่งเสริมความเสมอภาคและการรวมกันเป็นหนึ่ง: การศึกษาวิจัยผลกระทบของพลวัตภายในชุมชน เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศและทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถช่วยระบุวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและผลลัพธ์ที่เท่าเทียมกัน

การเปรียบเทียบข้ามภูมิภาค: การศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบในภูมิภาคและบริบทที่แตกต่างกันสามารถเปิดเผยหลักการสากลและแนวทางปฏิบัติเฉพาะที่ให้ข้อมูลกลยุทธ์การพึ่งพาตนเองที่ดีกว่าทั่วโลก

เอกสารอ้างอิง

- Acharya, K. P. (2002). Twenty-four years of community forestry in Nepal. *International Forestry Review*, 4(2), 149-156. <https://doi.org/10.1505/IFOR.4.2.149.17408>
- Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*, 24(3), 347-364. <https://doi.org/10.1191/030913200701540465>
- Aker, J. C. (2011). Dial “A” for agriculture: Using information and communication technologies for agricultural extension in developing countries. *Agricultural Economics*, 42(6), 631-647. <https://doi.org/10.1111/j.1574-0862.2011.00545.x>
- Berhane, G., Gilligan, D. O., Hoddinott, J., Kumar, N., & Taffesse, A. S. (2014). Can social protection work in Africa? The impact of Ethiopia’s Productive Safety Net Programme. *Economic Development and Cultural Change*, 63(1), 1-26. <https://doi.org/10.1086/677753>
- Berkes, F. (2009). Indigenous ways of knowing and the study of environmental change. *Journal of the Royal Society of New Zealand*, 39(4), 151-156. <https://doi.org/10.1080/03014220909510568>
- Berkes, F., & Ross, H. (2013). Community resilience: Toward an integrated approach. *Society & Natural Resources*, 26(1), 5-20. <https://doi.org/10.1080/08941920.2012.736605>
- Bornstein, D., & Davis, S. (2010). *Social entrepreneurship: What everyone needs to know*. Oxford University Press.
- Brundtland Commission. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.

Citation : วัชรภรณ์ จันทกุล, สมบูรณ์ แก้วลมัย, และ สัญญา เคนาภูมิ. (2568). รูปแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน: กรอบงาน กลยุทธ์

และ มุมมองระดับโลก. *Administrative Journal for Local Development*, 4(1), 103-116. <https://doi.org/10.14456/ajfld.2025.8>

- Chambers, R., & Conway, G. R. (1992). Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century. *IDS Discussion Paper*, 296.
- Chaskin, R. J. (2001). Building community capacity: A definitional framework and case studies from a comprehensive community initiative. *Urban Affairs Review*, 36(3), 291-323. <https://doi.org/10.1177/10780870122184876>
- Dutta, S. (2019). Solar Sister: Empowering women entrepreneurs to promote energy access in Africa. *Energy Research & Social Science*, 56, 101209. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.101209>
- Eade, D. (1997). *Capacity-building: An approach to people-centred development*. Oxfam.
- Elkington, J. (1998). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st-century business*. Capstone.
- Flora, C. B., & Flora, J. L. (2013). *Rural communities: Legacy and change*. Westview Press.
- Folke, C., Carpenter, S. R., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T., & Rockström, J. (2005). Resilience thinking: Integrating resilience, adaptability, and transformability. *Ecology and Society*, 15(4). <https://doi.org/10.5751/ES-03610-150420>
- Gandhi, M. K. (1945). *Constructive programme: Its meaning and place*. Navajivan Publishing House.
- Hickey, S., & Mohan, G. (2004). Participation: From tyranny to transformation? *Exploring new approaches to participation in development*. Zed Books.
- Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), 1-23. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>
- Kabeer, N. (2005). Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third Millennium Development Goal. *Gender & Development*, 13(1), 13-24. <https://doi.org/10.1080/13552070512331332273>
- Koch, D. J. (2020). Partnerships for development: The evolution and promise of public-private collaborations. *Development Policy Review*, 38(5), 591-610. <https://doi.org/10.1111/dpr.12444>
- Mansuri, G., & Rao, V. (2013). *Localizing development: Does participation work?* World Bank Publications. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8256-1>
- Nambiar, D., & Raj, P. (2020). Skill development for self-reliance: Insights from vocational training programs. *Development in Practice*, 30(5), 602-612. <https://doi.org/10.1080/09614524.2020.1757604>
- Narayan, D., Patel, R., Schafft, K., Rademacher, A., & Koch-Schulte, S. (2000). *Voices of the poor: Can anyone hear us?* Oxford University Press.

- Nyerere, J. (1968). *Ujamaa: Essays on socialism*. Oxford University Press.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Pretty, J. (2003). Social capital and the collective management of resources. *Science*, 302(5652), 1912-1914. <https://doi.org/10.1126/science.1090847>
- Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78. <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0002>
- Roy, M. (2012). Empowering women through grassroots initiatives: The case of Barefoot College, India. *Energy for Sustainable Development*, 16(1), 54-59. <https://doi.org/10.1016/j.esd.2011.12.006>
- Scoones, I. (1998). Sustainable rural livelihoods: A framework for analysis. *IDS Working Paper*, 72.
- Soares, F. V., Ribas, R. P., & Osório, R. G. (2010). Evaluating the impact of Brazil's Bolsa Família: Cash transfer programs in comparative perspective. *Latin American Research Review*, 45(2), 173-190. <https://doi.org/10.1353/lar.0.0121>
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. United Nations.
- Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational and community levels of analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of community psychology* 43-63. Springer.

